

Дата: 11.09.2023

Група: 2М-1

Предмет: Статистика

УРОК 12

ТЕМА: «ПРОГРАМА І ПЛАН СТАТИСТИЧНОГО СПОСТЕРЕЖЕННЯ»

МЕТА:

- Розглянути поняття статистичного спостереження
- Вивчити форми статистичного спостереження
- Опанувати поняття плану і програми статистичного спостереження
- Виховати інформаційно-освічену особу, цікавість до обраної професії, дисципліну та уважність

Вивчення нового матеріалу:

Перш ніж проводити статистичне спостереження, треба встановити його мету. Не знаючи мети спостереження, не можна визначити його об'єкт та одиницю, правильно скласти програму і план проведення.

Мета і завдання статистичного спостереження визначаються потребами органів державної влади та управління в статистичних даних, які використовуються для розробки державних і соціально-економічних програм та контролю за їх виконанням. Вони мають бути чітко сформульовані, адже той самий об'єкт можна вивчати з різних боків. Наприклад, трудові ресурси сільськогосподарських підприємств можна вивчати за віковим, статевим, професійним, кваліфікаційним, галузевим складом тощо. У кожному випадку програма спостереження буде мати різний перелік питань.

Велике значення для правильної організації спостереження має визначення об'єкта одиниці спостереження.

Під **об'єктом статистичного спостереження** мають на увазі сукупність суспільних явищ і процесів, про які слід зібрати статистичні відомості. Об'єктами спостереження органів державної статистики є галузі національної економіки, види економічної діяльності, ресурси виробництва, населення тощо. В окремих сільськогосподарських підприємствах об'єктами спостереження можуть бути наявність та результати використання земельних, трудових і матеріальних ресурсів.

Визначаючи об'єкт статистичного спостереження, потрібно вказувати на його основні особливості. Наприклад, при переписах населення слід встановити, яке населення підлягає реєстрації: наявне, тобто таке населення, яке фактично мешкає у даній місцевості на момент перепису або постійно живе у даній місцевості. Для того, щоб відрізнити досліджуваний об'єкт спостереження від подібних об'єктів, застосовують відповідні цензи. *Ценз* – це визначена кількісна межа певних ознак, яка є основою для зарахування певного об'єкта до досліджуваної сукупності. Наприклад, при обстеженні розвитку малого підприємства виникає питання: який суб'єкт бізнесу слід вважати малим? В Україні малим вважається підприємство, в якому середньооблікова чисельність працюючих за звітний рік не перевищує п'ятдесяти осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції та послуг за цей період не перевищує суми, еквівалентної п'ятистам тисячам євро. Отже, ценз у цьому разі –

максимально припустимі кількість працівників та обсяг валового доходу.

Об'єкт спостереження як сукупність складається з окремих елементів, які називають одиницями сукупності. **Одиниця сукупності** – це первинний елемент об'єкта спостереження (підприємство, домогосподарство, машина і т.д.), який є носієм ознак, що підлягають реєстрації. Наприклад, при вивченні використання тракторів одиницею сукупності буде окремий трактор, при обстеженні домогосподарств – окреме домогосподарство, при переписах населення – окремий житель країни. Для кожного статистичного спостереження слід чітко визначити його одиницю сукупності і назвати її відмінні ознаки. Від одиниці сукупності слід відрізняти одиницю спостереження.

Одиниця спостереження – це джерело одержуваних відомостей, той первинний осередок, від якого має надходити інформація при одиниці сукупності. При спостереженні у формі статистичної звітності такими одиницями є підприємства, організації і установи, при обстеженні домогосподарств – домогосподарства і т.д. Отже, коли йдеться про одиницю сукупності, то беруть до уваги, що підлягає спостереженню, а коли йдеться про одиницю спостереження, то зважають на ту первинну ланку, до якої звертаються за одержанням відомостей про одиниці сукупності.

Найбільш складною і відповідальною частиною статистичного спостереження є програма. Правильна, науково розроблена програма має вирішальне значення для всього статистичного дослідження.

Програма статистичного спостереження – це перелік тих питань, відповіді на які планують дістати у процесі спостереження. Наприклад, програма Всеукраїнського перепису населення 2001 року охоплювала 26 питань, 7 з яких стосувалися характеристики житлових умов домогосподарств, 19 – кожної особи. Розробляють програму відповідно до мети і конкретних завдань спостереження, базуючись на суті досліджуваного явища та потребі органів державного управління у відповідних статистичних даних. В неї вносять тільки такі запитання, які потрібні для розв'язання поставленого завдання. Формулювання запитань має бути конкретним і чітким, щоб забезпечити однозначне їх розуміння. Програма спостереження має забезпечувати порівняння очікуваних даних з попередніми дослідженнями об'єкта. Відповіді на запитання програми записують у документі, який називається **статистичним формуляром**, або **носієм інформації**. Він має різні назви: бланк звітності, переписний листок, бланк обстеження, анкета, форма первинного обліку тощо. Незалежно від назви статистичний формуляр – це заздалегідь надрукований бланк, в якому у відповідному порядку записано питання програми спостереження і є вільне місце для реєстрації відповідей на запитання. Часто у формулярах після запитання зазначають можливі відповіді або дають вказівки про способи розрахунку певного показника. Важливе значення має послідовність постановки запитань. Порядок запитань у формулярі повинен бути таким, щоб відповіді на наступні запитання залежали від змісту відповідей на раніше поставлені запитання. У практиці статистичних спостережень застосовують два види формулярів: списковий та індивідуальний (картковий).

Списковим називають такий бланк, в якому реєструють відомості, що стосуються кількох одиниць спостереження. Застосовують його під час переписів населення, обліку худоби і посівних площ у господарствах населення тощо.

Індивідуальним називають бланк, в якому записують відомості тільки про одну одиницю спостереження. Такі формуляри використовують для поточної і

річної звітності підприємств, організацій та установ. Обидва види статистичного формуляра мають свої переваги і недоліки. На відміну від спискової індивідуальний формуляр може містити більше запитань, адже в ньому характеризується тільки одна одиниця сукупності. Списковий формуляр більш економний і зручний для перевірки даних та їх машинної обробки.

Бланки спостереження мають бути прості й зручні для користування і подальшої обробки даних. При автоматизованій обробці даних за допомогою ЕОМ статистичні формуляри замінюють машинними носіями інформації. При останніх переписах населення переписні листки одночасно використовували як технічні носії інформації.

Для правильного обліку досліджуваних ознак до програми спостереження складається інструкція. **Інструкцією** називають сукупність роз'яснень і вказівок до програми статистичного спостереження й заповнення формулярів. В інструкції пояснюють мету й завдання спостереження, об'єкт і одиницю сукупності, спосіб проведення спостереження, наводять детальні вказівки до записів відповідей на запитання. Якщо джерелом відомостей є звітність, то зазначають, з яких форм слід брати потрібні показники, а якщо джерелом відомостей є відповіді опитуваних осіб, то пояснюють, як правильно розуміти запитання і реєструвати відповіді на них. Інструкція видається окремою брошурою (наприклад, при проведенні переписів населення) або друкується на бланку (інструкції до форм статистичної звітності).

Організаційний план статистичного спостереження – це перелік заходів, пов'язаних з порядком його організації і проведення. Він містить питання про об'єкт і завдання спостереження, час, строки і місце спостереження, підбір, навчання та інструктаж кадрів, розмноження і розсилання формулярів, встановлення строків подання матеріалів тощо.

Для забезпечення вірогідності та своєчасності даних важливе значення має вирішення питання про час та період спостереження. Час спостереження (**об'єктивний**) – це час, до якого належать дані спостереження. Якщо об'єктом спостереження є процес, то обирають інтервал часу, протягом якого нагромаджуються дані. Коли ж об'єктом спостереження є певний стан, то обирають критичний момент.

Критичний момент – це момент часу, станом на який реєструються дані. **Період спостереження (суб'єктивний час)** – це час, протягом якого реєструються дані. Наприклад, Всеукраїнський перепис населення 2001 року тривав 10 днів (з 5 по 14 грудня), а критичним його моментом була 12 година ночі з 4 на 5 грудня.

Програму й організаційний план статистичних робіт загальнодержавного значення розробляє Державний комітет статистики України, а статистичних робіт республіканського й обласного значення – відповідні республіканські й обласні органи статистики. Місцеві органи державної статистики переважно виконують роботу зі збирання даних, їх контролю і зведення за відповідною програмою, складеною з урахуванням потреб центральних та місцевих органів управління. Успішне проведення статистичного спостереження передбачає застосування системи документів, зокрема програми, організаційного плану, статистичних формулярів, інструкцій тощо. Сукупність цих документів називають **статистичним інструментарієм**

Питання для закріплення знань:

1. Що таке організаційний план статистичного спостереження?
2. Які помилки виникають у процесі спостереження?
3. Назвіть способи контролю достовірності даних.

Домашнє завдання:

- Законспектувати матеріал уроку
- **Горкавий В. К.** Статистика : Підручнк. Третє вид., переробл. і доповн. /К.: Алерта, 2019 §2.2
- Для зворотнього зв'язку використовувати e-mail: 2573562@ukr.net